

Пише:
Миломир
Никеџић

Ошава, април 2009.

O Negovanu Rajiću, jednom od najznačajnijih pisaca u srpskom rasejanju, pisali smo pre dve godine (februar 2007) u "Kišobranu". A prošlog leta on je proslavio 85. rođendan. Zdrav duhom i telom, lak i vrdan književnim perom. Njegov roman "Ka drugoj obali. Zbogom Beograde" ("Prosveta", Beograd, 2002) kao i sva ostala dela originalno je pisan na francuskom jeziku (izdavač l'Age d'Homme, Lozana, 2000). Izdanje na srpskom te, sadržajem memoarske, a porukama univerzalne knjige – rasprodato je. Pod naslovom To the Far Shore roman je objavljen i na engleskom 2007. godine ("Cormorant Books", Toronto). Pozitivne prikaze doneli su najugledniji kanadski listovi "Toronto Star", "Globe and Mail" i drugi. U Kanadi je dostupna na engleskom u knjižarama "Chapters-Indigo", kao i širom sveta internetom na raznim adresama. Dovoljno je da na pretraživaču Google ukucate ime pisca i naslov knjige.

U tom obimnom romanu na 300 strana pisac ispoveda sećanja na detinjstvo i mladost, na učešće u drugom svetskom ratu, na kratkotrajne studentske dane, na oca, episkopa raško-prizrenskog Vladimira koga je 1956. nasledio sadašnji patrijarh srpski Pavle, na rodni Beograd i Užice, porodični zavičaj. Pre svega i iznad svega to je ironična priča o dehumanizovanom društvu vođenom Velikom Idejom Velikog Bravara, kako Rajić naziva (nekad) "najvećeg sina naših naroda". U napetoj završnici, istinitoj kao i celokupan sadržaj, Negovan Rajić doseže dva cilja: književno majstorstvo pripovedača koji istoriju ne beleži već gradi i lični, onaj kada sa nerazdvojnim prijateljem Milenom Radosavljevićem beži iz zemlje 1946. godine. Pisac ispisuje redove koje bi, nažalost, mogli da prepisu i mnogi pripadnici novih generacija i učesnici savremenih emigracija: "Rat nam je ukrao mladost i kada smo, najzad, mogli da predahnemo, proširi se veliko sivilo, kao večernja magla, koje nas je utoliko više pogađalo što je htelo da večito traje. Da smo samo mogli da se obratimo gospodarima sveta i da im doviknemo: 'Dajte stotinu godina slobode i mira ovoj zemlji i videćete šta je njen narod sposoban da uradi!'. Ali, znao sam da bi nam moćnici odgovorili: za sve ste vi krivi".

Prekinuvši tek započete studije elektrotehnike, Negovan Rajić je rekao: "Zbogom Beograde" na Vidovdan 1946. Sa Milenom se uputio ka granici i, preko reke Mure - ka drugoj obali (života). U bekstvu najmanje dvostruko opasnom po život, od svevideće Udbe i pomahnitale reke, pomogao im je prijatelj Slovenac, beogradski student stomatologije Boris Košutnik. "I on je pripadao krugu upućenih koji su se okupljali u Golsvortijevoj ulici, nekako polutajno da bi slušali muziku, kritikovali svet apsurdna koji nas je gušio i tako održavali plamičak slobode".

U razgovoru za "Kišobran" Negovan Rajić dopunjava u knjizi citirano sećanje na Borisa Košutnika: "Upoznao sam ga u jesen 1945. Jednom-dvaput sedmično navraćao bi kod Milenka i svi smo uživali slušajući klasičnu muziku, naročito francuskog kompozitora Kamija Sen Sansa. Kad je od mene doznao da se spremamo da ilegalno napustimo zemlju sam je ponudio pomoć".

Proveli su skoro sedmicu u Celju, u lepju kući Borisovih roditelja sa cvetnom baštom dok je Boris kod rodjake Milke, ispitivao teren i uslove za prelazak granice. Najzad 7. jula begunci su stigli u Šentilj i zanoćili u Milkinoj kući. Iste večeri u nju je banuo njen rodjak-oficir. "Verujem da je pogadjao zašto smo tu, ali verovatno nije hteo da pravi problem svojoj rodjaci". Ni danas Rajić nema drugog objašnjenja zašto tada nisu uhapšeni. "Sutradan, pre prelaska, Milka nam reče čudno mirnim glasom: 'Ovde sahranjuju one koje uhvate na granici'. "Zasto? Zašto su pobili sve te ljude? Kakva Velika Ideja može da opravda te kosturnice što su se pružale duž granice moje zemlje? I zašto će na svetu uvek biti ljudi koji će slobodu ceniti više od svog života? Na to nema odgovora", zapisao je pisac u romanu.

Životno prijateljstvo: Negovan Rajić (levo) i Milenko Radosavljević (fotografija iz beogradskih studentskih dana)

Najkritičniji trenutak preživeli su sutradan približavajući se reci i prelazeći brisani prostor između dva kukuruzišta. "Desno od nas, samo pedesetak metara udaljeni, bila su trojica vojnika, dvojica su sedela, treći je stajao. Videli smo ih iz profila, a da je ijedan od njih samo malo okrenuo glavu video bi i on nas i to bi bio kraj avanture". Zaplivali su u talase Mure - ka drugoj obali. Umesto da je ubrzo dosegnu plutali su i očajnički se borili sa vodenom stihijom. "Mislio sam da ću da se udavim, ali i da smrt nije toliko strašna kao što sam zamišljao. Kasnije, u zatvoru u Gracu, kroz koji Mura dan-danas protiče, čitali smo u austrijskim novinama da je ta reka, baš na dan našeg bekstva, imala najviši vodostaj u prethodnih desetak godina", seća se i danas Rajić. A u romanu je zapisao:

"Upravo sam se rodio u jednom drugom životu. Kao da sam bio siguran da će nas neka tajanstvena zvezda ubuduće voditi ka zamišljenom hramu slobode".

Istorijski dokument: Boris Košutnik (fotografija iz studentskog indeksa)

Pod sjajem istih zvezda, ali na tlu drugih evropskih država, dva drugara su iskušavali sudbinu još uvek prepunu opasnosti. U dovršenom, obimnom (550 rukopisnih strana), ali još neizdatom romanu "Lutanja" Negovan Rajić opisuje izbegličku golgotu od isplivavanja na drugu obalu Mure 8. jula 1946. do 6. oktobra 1947. kada se iskrcao na pariskoj železničkoj stanici. Prelazio je manje-više ilegalno četiri granice, preživio gladovanja i nemaštinu u zatvorima i logorima u Austriji, Italiji i Nemačkoj. "Poenta novog romana nisam ja, nego ljudi koje sam sretao i ono što su oni doživeli", kaže Rajić. U Francuskoj su i Rajić i Radosavljević nekoliko godina radili i teške fizičke poslove dok nisu smogli sredstva da upišu studije elektrotehnike. Obojica su diplomirala. Rajić se 1969. odselio u Kanadu gde i danas živi u gradu Trois-Rivieres, u Kvebeku. Tu je 17 godina predavao matematiku na koledžu, a od 1986. posvetio se isključivo pisanju. Objavio je nekoliko romana i zbirki novela. Za roman "Ljudi-krvice" (1978) dobio je prestižnu nagradu "Cercle de livre de France". Kasnije je nagradjivan i drugim kanadskim, emigrantskim i srpskim nagradama. U dva navrata dobio je i književnu nagradu grada u kome živi već četiri decenije. Za celokupno umetničko stvaralaštvo 2000. godine počastvovan je visokim češkim priznanjem, "Medaljom Franc Kafka". Od 1988. je član Udruženja književnika Srbije. Tada je, na poziv Matije Bečkovića s kojim se godinu-dve ranije sreo u Montrealu, prvi put posle četiri decenije posetio otadžbinu. Oklevajući da se odazove pozivu, budući da je bio politički emigrant, pitao je kolegu: "Matija, da li me uzimaš na dušu". "I na dušu i na srce. Dodji, neće ti se ništa desiti", odgovorio je Bečković i ohrabrio ga. Od tada je odlazio svake godine, poslednji put 2004. Prilikom predavanja u Biblioteci grada Beograda na postavljeno pitanje da li je

zažalio što je (dramatično) emigrirao, pisac je odgovorio: "Jesam, ne jednom nego stotinu puta. Emigracija je uvek teška, naročito prvih godina. S druge strane imao sam zadovoljstvo da i tada, makar i bedno, živim kao slobodan čovek".

Milenko Radosavljević je ostao u Francuskoj. Doktorirao je fiziku i elektrotehniku. Predavao je na univerzitetu u Strazburu i patentirao među prvima ključ-karticu za ulazak u hotelske sobe. Umro je, ironijom sudbine na dan rođendana Velikog Bravara unapredjenog u maršala, 25. maja 2000. ne doživевši da pročita knjigu "Ka drugoj obali. Zbogom Beograde", objavljenu nekoliko meseci docnije.

A šta se zbilo sa njihovim prijateljem Borisom Košutnikom? Zašto se on, kao saučesnik, izlagao opasnosti? "Bilo je to čudno vreme. Bilo je Slovenaca koji su znali staze i bogaze na granici i koji su prebacivali begunce ka Austriji i Italiji ne uvek i ne prvenstveno za novac. Nas je Boris prebacio iz čistog prijateljstva. Kao jedinu uspomenu ostavio sam mu svoj nov mantil jer je bio suviše veliki da bih ga plivajući preneo na glavi. Nikad više nisam video Borisa, niti išta doznao o njemu i njegovoj rodjaci Milki", zaključio je Negovan Rajić.

Doznao je, na pišćevu molbu, dopisnik "Kišobrana". Među tridesetak Košutnika u telefonskom imeniku Slovenije odabrao je jednu familiju iz Celja. O njoj postoji (poslovni) trag i na internetu pa je poslao elektronsku poruku. Kako sve jeste i ništa nije slučajno, odgovorio je imenjaku Rajićevog junaka, sin Borisa Košutnika, direktor firme "Grin" koja se bavi veleprodajom proizvoda i potrepština za hortikulturu. "Bio sam veoma ganut pročitavši vaš dopis. Naša porodica, deda, baka i otac bili su tokom drugog svetskog rata raseljeni u Srbiju, u Čupriju. Odatle su se i vratili u Celje, ali je otac ostao u Beogradu. Svirao je klavir i harmoniku na igrankama i po kafanama da bi se izdržavao i uštedeo novac za studije. Diplomirao je stomatologiju, vratio se u Celje 1951. gde je stalno živio i radio kao zubar sve do do smrti 1989. Moja majka seća se da je samo jednom čula od muža nešto malo o nekim studentima-beguncima. Tajne takve vrste teško se poveravaju i najbližima. Moj otac je bio strog, ali pravedan. Veoma sam ga poštoval. Ispravno i istrajno me usmeravao kroz život. Uvek je bio spreman da pomogne bilo kome", napisao je Boris Košutnik Mladji. I poslao očevu fotografiju iz studentskog indeksa, staru 60 godina.

Tako se Negovanu Rajiću ispunila davna želja: posle šest decenija (pro) našao je sina onog čoveka i prijatelja koji je odigrao presudnu ulogu u njegovom životu i postao lik iz romana "Ka drugoj obali". Zapis o tome objavljujemo povodom dve godišnjice – 20. godišnjice smrti hrabrog Slovenca i 40. godišnjice pišćevog života i rada u Kanadi. Nema sumnje, ma kakvim podelama istorija vekovima obilovala - vode nas spajaju između obala. Rečnih i preookeanskih.